

УДК 341.232.7:37.014.5:061.1ЄС:(477)

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: СТАНОВЛЕННЯ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Оксана Краєвська

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Січових Стрільців, 19, м. Львів, 79000, Україна, тел. (032) 239-46-56,
e-mail: okraj@ukr.net*

Розглянуто концептуально-правові засади формування та реалізації освітньої політики Європейського Союзу. Висвітлено поняття та сутність освітньої політики ЄС у контексті особливостей формування спільних політик ЄС. Досліджено інституційно-правові механізми функціонування освітньої політики ЄС. З'ясовано політико-правові аспекти співпраці між Україною та ЄС в освітній сфері та залучення нашої держави до формування Європейського освітнього простору.

Ключові слова: Європейський Союз (ЄС), освітня політика ЄС, Європейський освітній простір, Україна.

Сталий процес поглиблення європейської інтеграції, її функціонального розширення на нові та більш глибокі сфери співробітництва з поступовим залученням постійно зростаючих за інтенсивністю та складністю форм наднаціонального управління не оминає питання освіти та покликаний сприяти формуванню Європейського освітнього простору з залученням як держав-членів ЄС, так і його сусідів.

ЄС визнає, що освіта та професійне навчання є життєво важливими для розвитку сучасного суспільства та економіки. Стратегія розвитку ЄС наголошує на необхідності налагодження співпраці між усіма країнами в цьому напрямі, а також обміну знаннями між ними. Освіта є пріоритетним напрямом для урядів усіх країн-членів ЄС, втім системи освіти в цих країнах дещо різняться.

Сучасний світ вимагає від студентів – майбутніх спеціалістів та їхніх викладачів більше нових знань та навичок, вільного володіння іноземними мовами, досвіду міжкультурного спілкування. Розуміючи все це та визнаючи вищу освіту одним з пріоритетів своєї діяльності у межах співпраці з сусідніми та більш віддаленими країнами, Європейська Комісія розробляє і впроваджує нові та вдосконалює існуючі освітні програми, які дають змогу студентам і науковцям отримувати стипендії та гранти на подальше навчання і проведення досліджень у країнах Європи. Завдяки цьому десятки тисяч викладачів, студентів та науковців щорічно навчаються, працюють та викладають у різних країнах світу в межах міжнародних академічних програм.

Важливість дослідження освітньої політики ЄС обумовлюється також безпосереднім сусідством України і ЄС та зростанням зацікавлення українського суспільства до можливостей та перспектив реалізації євроінтеграційних прагнень України на сучасному етапі та використання позитивної динаміки співробітництва в освітній сфері та перспектив запровадження Болонського процесу в Україні. Останнє розширення ЄС створило принципово нову ситуацію на Європейському континенті та наблизило кордони ЄС безпосередньо до кордонів України, що впливає як на відносини між Україною та ЄС, так і на розвиток України загалом.

Метою цієї статті є комплексне дослідження політико-правових особливостей та інституційних механізмів формування та реалізації освітньої політики ЄС в процесі європейської інтеграції та перспектив запровадження Європейського освітнього простору.

Питання європейської інтеграції та функціонування Європейського Союзу цікавлять багатьох українських та закордонних дослідників. Цій тематиці присвячено низку праць науковців, політиків, політологів та правників з питань європейської інтеграції, спільних політик та функціонування Європейського Союзу: Н. В. Антонюк¹, М. М. Микієвич, В. Волес², М. Гердеген³, І. А. Грицяк⁴, Д. Дайнен⁵, В. В. Копійка⁶, Т. І. Шинкаренко, Н. Мусис⁷, З. Петрась, Ф. Тоді та інші.

Особливості формування та реалізації освітньої політики ЄС досліджують здебільшого у контексті становлення Болонського процесу. Проте необхідно також досліджувати інституційно-правові механізми регулювання освітньої політики ЄС на основі загальних принципів формування спільних політик ЄС та діяльності інституцій ЄС, що і є внеском автора у розробку задекларованої теми

---

¹ Європейський Союз: політика, економіка, право : навч. посібник / За ред. Н. В. Антонюк, М. М. Микієвича. – Львів, 2005. – 532 с.

² Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес, Г. Волес ; пер. з англ. Р.Ткачук. – К. : Основи, 2004. – 871 с.

³ Гердеген М. Європейське право / М. Гердеген ; пер. з нім. – К. : К.І.С., 2008. – 528 с.; С.452–453.

⁴ Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу / І. А. Грицяк ; навч. посібник. – К. : К.І.С., 2006. – 300 с.

⁵ Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Д. Дайнен ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2006. – 696 с.

⁶ Копійка В.В. Європейський Союз: заснування і етапи становлення / В. В. Копійка ; навч. посібник. – К. : Ін Юре, 2001. – 448 с.; Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування : навч. посібник / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко; за ред. Л. В. Губерського. – К. : Знання, 2009. – 751 с.

⁷ Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу / Н. Мусис ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2005. – 466 с.

та доповнює наукові розвідки Н. В. Антонюк, В. Волеса, О. В. Матвієнко⁸ та Н. Мусиса.

Важливим джерелом інформації для аналізу освітньої політики ЄС є установчі договори ЄС, а також нормативно-правові документи ЄС, його країн-членів та України щодо освітньої політики та діяльності інституцій ЄС у цій сфері, аналітичні статті та офіційна інформація Представництва Європейського Союзу в Україні.

Європейська інтеграція базується на спільних політиках, які розвиваються та примножуються завдяки особливій процедурі прийняття рішень Співтовариства, що є ознакою такої інтеграції. Спільною політикою називають набір рішень, правил, заходів і кодексів поведінки, прийнятих спільними інституціями, що були засновані групою держав, і впроваджуються спільними інституціями і державами-членами⁹. Таку політику повинні проводити всі учасники через наднаціональні виконавчі й судові органи, призначені для нагляду та контролю за її проведенням. Отож, спільна політика стає інструментом передачі частини своїх суверенних національних повноважень наднаціональним інституціям. Отже, спільні політики відрізняють європейську інтеграцію від міждержавної співпраці¹⁰.

Дослідники виокремлюють чотири головних типи спільних політик: базові та вторинні, горизонтальні й секторальні¹¹. Спільні політики ЄС формуються за різними моделями: 1) Спеціальний метод Співтовариства; 2) регулятивна модель ЄС; 3) багаторівнева система державного управління; 4) інтенсивне трансурядове співробітництво; 5) координація політики та визначення

---

⁸ Матвієнко О. В. Європейська інтеграція і стратегія розбудови освітніх систем / О. В. Матвієнко // Наук. вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. (LINGUAPAX-VIII). Мова, освіта, культура: наукові парадигми і сучасний світ.-Вип. 7. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – С.126–131; Матвієнко О. В. Освітні системи країн ЄС: реформи й інтеграційний контекст / О. В. Матвієнко // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції : Теоретичні та методичні засади розвитку : Тези міжнародної наукової конференції (30 червня – 2 липня). — К. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. — С.66–67; Матвієнко О. В. Проблеми управління освітою: європейський контекст (1984-1994 рр.) / О. В. Матвієнко // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2002. — № 6. — С.403–408; Матвієнко О. В. Стратегії освітніх реформ у країнах ЄС: тенденції та проблеми / О. В. Матвієнко // Наук. вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. (LINGUAPAX-VIII). Мова, освіта, культура: наукові парадигми і сучасний світ. - Вип. 6.— К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. – С. 510–512.

⁹ Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу / Н. Мусис ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2005. – 466 с.

¹⁰ Краєвська О. Спільні політики ЄС: дефініції та особливості формування / О. Краєвська // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2007. – Вип. 19. – С. 28-33.

¹¹ Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу / Н. Мусис ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2005. – 466 с.

контрольних показників¹². Вже самі назви розкривають змістове навантаження кожної моделі, які відрізняються не лише принципами формування політики, а й рівнем залучення інституцій. Важливо, що ці моделі дають змогу зрозуміти відмінності між різними політиками ЄС.

Відповідно до цих класифікацій, освітня політика ЄС належить до базових горизонтальних політик ЄС та формується відповідно до регулятивного методу, що засвідчує давня історія і рівень залучення інституцій до особливостей формування та реалізації освітньої політики ЄС. Освітня політика ЄС формується відповідно до принципу субсидіарності, який означає, що кожна країна ЄС несе цілковиту відповідальність за організацію своєї системи освіти, професійної підготовки та зміст навчання. Роль ЄС полягає у сприянні розвитку якісної освіти шляхом заохочення держав-членів до співпраці і, в разі потреби, підтримці та доповненні їхньої діяльності. Тож відповідно до цих положень ЄС має у своєму розпорядженні низку специфічних засобів заохочення співпраці в цій галузі та підтримки національних освітніх політик ЄС.

Держави-члени ЄС, розуміючи важливість освітньої складової для гармонійного розвитку ЄС та підвищення його конкурентоспроможності, звертають увагу на цю сферу в рамках наднаціональних інституцій та намагаються проводити спільні заходи.

Економічний та соціальний розвиток ЄС на сучасному етапі змінює освітню політику, адже розвиток суспільства знань, розширення ринку праці та зміцнення соціальних зв'язків змушує політиків приділяти значну увагу системі освіти та її ефективності. При цьому все більше говорять про необхідність дотримання та розвитку спільних принципів освітньої політики ЄС, до яких належать: свобода руху знань; мобільність студентів та викладачів; багатомовність; автономія університету; освіта, зорієнтована на результати навчання; забезпечення якості вищої освіти; принцип взаємозаліку кредитів; єдина структура освітніх ступенів (кваліфікацій); ціложиттєве навчання; трициклова освіта; принцип трикутника знань; принцип свободи навчання та викладання.

Завданням освіти в європейському контексті є сприяння розвитку громадянської свідомості, що базується на таких цінностях, як солідарність, демократія, рівноправність і взаємоповага. Важливими елементами освіти є повага до культурної та етнічної ідентичності і, водночас, боротьба з різними формами шовінізму та ксенофобії. Саме тому базовим елементом освітньої політики є вивчення іноземних мов і отримання знань про інші країни. Особливу увагу необхідно зосередити на транснаціональній співпраці між окремими системами освіти.

У Договорі про створення СЕС, підписаному в Римі 25 березня 1957 р., не порушено питань освіти; у ньому визначено лише засади спільного ринку. Проте ст. 118 і 128 Римського договору окреслювали дії, що стосувалися професійної

¹² Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес, Г. Волес ; пер. з англ. Р. Ткачук. – К. : Основи, 2004. – 871 с.

освіти і підвищення кваліфікації. Водночас було вирішено, що з цією метою влада європейської спільноти діятиме у тісній співпраці з країнами-членами і з урахуванням громадської думки. Планували також спільні консультації для обговорення тих внутрішніх проблем окремих країн у цій сфері, які цікавитимуть міжнародні організації. Вирішено, що загальні засади втілення у життя спільної політики країн-членів ЄС у сфері професійної освіти будуть окреслюватися найвищим органом – Європейською Радою. Особливе зацікавлення освітою викликане економічними потребами – рушійною силою інтеграційних процесів у багатьох інших сферах. Однак освіту Римський договір не розглядав як пріоритетний напрям, зокрема такий, як сільське господарство, фінанси чи митна політика. Протягом 1957–1992 рр. ЄС постійно намагався врегулювати питання освітньої політики через низку правових актів та спільних дій¹³.

Маастрихтський договір 1992 р. був переломним у галузі освітньої політики на європейському рівні. Освітній сектор на законодавчому рівні було включено до спільної стратегії, спрямованої на підготовку молоді до дорослого життя в ЄС. Затверджена стратегія у галузі освіти характеризується відмовою від уніфікації освітніх політик країн-членів – за законодавством ЄС організація та зміст освіти є їхньою власною прерогативою. Відповідно до “принципу доповнюваності”, ЄС може лише підтримувати та доповнювати діяльність країн-членів в окремих галузях освіти для підсилення “духу європейства”. До таких сфер, згідно з законодавством, зачислено й освіту. Ст. 149 і 150 цього договору присвячено освіті та виробничій практиці¹⁴.

Після Маастрихтського договору видано значну кількість важливих документів, пов’язаних з політикою освіти. Першою була Зелена книга 1993 р. про європейський вимір в освіті, яка заохочує країни-учасниці розглянути майбутні напрями освітньої політики на європейському рівні і як ця політика повинна співіснувати з національними освітніми політиками. Дискусія, викликана Маастрихтським договором і Зеленою книгою, спричинила вихід у світ в листопаді 1995 р. Білої книги про навчання та викладання. Зелена книга: освіта – навчання – викладання; перешкоди в транснаціональній мобільності, яку прийняла Єврокомісія наступного року, визнала існування труднощів у втіленні ідей у життя. Подальша дискусія з приводу освітньої політики завершилася прийняттям 1997 р. двох важливих документів: “Навчання в інформаційному суспільстві – план дій Європейської освітньої ініціативи, 1996 – 1998” та “До Європи знань”. Амстердамський договір 1997 р. наголошував на важливості європейського громадянства, яке є очевидною передумовою для

¹³ Європейський Союз: політика, економіка, право : навч. посібник / За ред. Н. В. Антонюк, М. М. Микієвича. – Львів, 2005. – С. 238–242.

¹⁴ Treaty establishing the European Community (Articles 149 to 150). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties>>

освіти. Ця тема розвинена у виданні “Навчання для активного громадянства в ЄС”¹⁵.

У вересні 2000 р. видано документ “Глобалізація освіти і навчання”, підготовлений Комітетом з освіти і культури. Наступного року Єврокомісія прийняла Меморандум про навчання впродовж усього життя, яким розпочала процес консультацій по всій Європі з метою визначення когерентних стратегій та практичних шляхів стимулювання навчання для всіх протягом усього життя. Результати консультацій покладено в основу плану дій, опублікованого 21 листопада 2001 р. під назвою “Комюніке з реалізації європейського простору довготривалого навчання”. Прийняття цього документа сприяє втіленню визначеної Лісабонською конвенцією стратегічної мети, щоб Європа стала найбільш конкурентоспроможним, найдинамічнішим (таким, що базується на знаннях) суспільством у світі. Освітня рада 14 лютого 2002 р. обговорювала можливість створення Європейського простору довготривалого навчання, відзначивши досягнення на цьому шляху Великобританії і Скандинавських країн. Іншими подібними документами були “План дій розвитку мобільності” (грудень, 2000), “План дій е-навчання” (травень, 2001) та “План дій розвитку навчання і мобільності” (січень, 2002)¹⁶.

План розвитку європейської освіти, ухвалений у лютому 2002 р. на зібранні Освітньої ради, передбачає поліпшення якості та ефективності системи освіти, полегшення доступу до освіти для кожного та створення освітньої бази для зовнішнього світу. Його головні завдання¹⁷:

- країни ЄС повинні мати найвищий показник у світі у сфері освіти та навчання;
- система освіти і навчання в Європі повинна бути взаємопов’язана настільки, щоб давати змогу громадянам вільно пересуватися й отримувати кращу освіту;
- слід зробити можливим застосування освіти будь-де в ЄС, незалежно від того, де її одержано;
- європейці будь-якого віку повинні мати доступ до тривалого навчання.

Лісабонський договір розділив рівні компетенції у різних сферах політики між державами-членами та ЄС за трьома категоріями: виключна, спільна та допоміжна. У рамках допоміжної компетенції ЄС може здійснювати діяльність, спрямовану на підтримку, координацію та доповнення дій держав-членів. Вона охоплює такі сфери: охорона здоров’я, промисловість, культура, туризм, освіта,

¹⁵ Європейський Союз: політика, економіка, право : навч. посібник / За ред. Н. В. Антонюк, М. М. Микієвича. – Львів, 2005. – С. 242–243.

¹⁶ Європейський Союз: політика, економіка, право : навч. посібник / За ред. Н. В. Антонюк, М. М. Микієвича. – Львів, 2005. – С. 243; Іванюк І. Освітня політика : навч. пос. / І. Іванюк ; – К. : 2006. – 226 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.taxon.kiev.ua/cgi-bin/p.cgi?a=tvrt&t=130&s=&g=50&lng=ua>

¹⁷ Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу / Н. Мусис ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2005. – С. 196.

молодь, спорт та професійне навчання, цивільний захист (запобігання лихам) та адміністративна співпраця¹⁸.

Діяльність ЄС в освітній сфері очолює і координує Європейська Комісія в особі Комісара з питань освіти, культури, багатомовності та молоді. Андроулу Васіліу (*Androulla Vassiliou, Greece*) 27 листопада 2009 р. було призначено Комісаром з питань освіти, культури, багатомовності та молоді (*EU Commissioner-designate for Education, Culture, Multilingualism and Youth*)¹⁹.

Також у Європейській Комісії функціонує Генеральний Директорат з питань освіти і культури (*European Commission's Education and Culture Directorate-General (DG EAC)*), у якому два Директорати займаються питаннями освіти та професійної підготовки: Директорат "Освіти протягом усього життя: положення горизонтальної Лісабонської політики і міжнародних відносин" (*Directorate «Lifelong Learning: horizontal Lisbon policy issues and international affairs»*) та Директорат "Навчання протягом усього життя: політика і програма" (*Directorate «Lifelong Learning: policies and programme»*). У галузі освіти та професійної підготовки завдання Європейської Комісії полягає у зміцненні та сприянні безперервному навчанню. Робота Генерального директорату з освіти та професійної підготовки базується на двох напрямках: політики співпраці з державами-членами ЄС, з одного боку, та реалізації програми безперервного навчання, з іншого боку²⁰.

З 2007 р. Європейська Комісія об'єднала свої освітні та навчальні ініціативи під одним дахом – в межах Програми пожиттєвої освіти, мета якої полягає у забезпеченні особам на всіх етапах їхнього життя можливостей навчання по всій Європі. Європейська Комісія відповідає за загальне виконання програми, а управління окремими частинами – в межах компетенції Виконавчої Агенції з питань освіти, аудіовізуальних засобів та культури (*Education, Audiovisual & Culture Executive Agency (EACEA)*) та національних агенцій у країнах-членах ЄС²¹.

Діяльність Агенції охоплює низку можливостей для організацій, фахівців і приватних осіб різного віку на всіх життєвих етапах у Європі та у всьому світі. Сім ключових програм ЄС частково або повністю передано Агенції: Освіта протягом всього життя, Еразмус Мундус, Темпус, Культура, Молодь у дії, Європа для громадян та засобів масової інформації, а також низку міжнародних угод про співробітництво в галузі вищої освіти.

¹⁸ Мовчан Ю. Лісабонський договір — новий етап європейського конституціоналізму / Ю. Мовчан // Журнал Верховної Ради України "Віче". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1259/>

¹⁹ Activities of the European Union – Education, Training, Youth. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/pol/educ/index_en.htm

²⁰ Activities of the European Union – Education, Training, Youth. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/pol/educ/index_en.htm

²¹ About EACEA. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eacea.ec.europa.eu/about/about_eacea_en.php

Формування Європейського освітнього простору визнано основним завдання діяльності ЄС в освітній сфері²². Для реалізації цього завдання було ініційовано Болонський процес, головна мета якого полягає у консолідації зусиль наукової та освітньої громадськості й урядів країн Європи для істотного підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки і вищої освіти у світовому вимірі (наприклад, протягом останніх 15–20 років вона значно поступається американській системі), а також для підвищення ролі цієї системи в суспільних перетвореннях²³.

У межах освітньої політики ЄС та програм зовнішньої допомоги Європейська Комісія впроваджує низку заходів у сфері освіти, які доповнюють внутрішні програми ЄС. Особливу увагу приділено саме системі вищої освіти, яка відіграє ключову роль у розвитку сучасного суспільства, сприяючи соціальному, культурному та економічному розвитку, популяризації загальноєвропейських етичних та культурних цінностей та підготовці лідерів майбутнього. Європейська Комісія впроваджує низку міжнародних програм співпраці у сфері вищої освіти²⁴:

- Програму Темпус розроблено для надання допомоги соціальним й економічним перетворенням у країнах-партнерах. Програма Темпус сприяє розвитку в цих країнах систем вищої освіти шляхом максимально збалансованого співробітництва із партнерами з країн ЄС.
- Програма Еразмус Мундус – це програма співпраці та мобільності у сфері вищої освіти, яка спрямована на розвиток ЄС як всесвітнього центру досконалості освітнього процесу та посилення міжнародних зв'язків у сфері вищої освіти через підтримку високоякісних європейських магістерських курсів.
- “Вікно зовнішньої співпраці Еразмус Мундус” – програма підтримує створення партнерських консорціумів між вищими навчальними закладами Європи та третіх країн.
- Програма Жана Моне - це освітня програма, мета якої полягає у підвищенні рівня знань та поінформованості суспільства в ЄС та поза його межами про питання європейської інтеграції, через стимулювання викладання, дослідницької діяльності та дискусій з питань ЄС.

²² На шляху до Європейського простору вищої освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tempus.org.ua/uk/vyshha-osvita-ta-bolonskyj-proces/informacijno-analitychni-materialy.html>

²³ Що таке Болонський процес. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu-edu.org/ua/bolonsky1.html>; Рашкевич Ю. Болонський процес в Україні: суб'єктивний погляд експерта, 2009-12-29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/articles/453.html>; Згуровський М. З. Болонський процес — структурна реформа вищої освіти на європейському просторі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://euroosvita.net/?category=8&id=233>

²⁴ Освітні програми Європейської Комісії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu-edu.org/ua/euedu1.html>

Проте процес формування Європейського освітнього простору ще триває. ЄС приділяє значну увагу “ціложиттєвому навчанню” (*lifelong learning*), здатному допомогти європейцям покращувати або змінювати кваліфікацію упродовж всього життя, і, відповідно, краще інтегруватися на динамічному ринку праці Європи. “Ціложиттєве навчання”, згідно із європейською настановою, необхідно починати вже у дошкільному віці, приблизно з 3-х років. Якщо сьогодні в середньому 85 % маленьких європейців мають доступ до дошкільної освіти (із великими розбіжностями між країнами), то лише 78 % 20–24-річних громадян ЄС мають повну середню освіту, тоді як решта залишає школу раніше. Окрім того, загалом по ЄС близько 17 % 15-річних дівчат і близько 30 % хлопців мають дуже низький рівень елементарних навичок читання і письма. Водночас, згідно з європейськими орієнтирами, принаймні 85 % школярів повинні отримувати повну середню освіту, а відсоток підлітків зі слабкими навичками читання та письма повинен зменшитися вдвічі. Задля досягнення цієї мети школи повинні запропонувати більш індивідуалізований підхід до кожного з учнів, а діти, що залишають школу раніше, повинні мати гідний “другий шанс” у професійному навчанні²⁵.

Відтак, не лише університети й інститути, але й школа має готувати молодих людей до сучасних умов життя і роботи в Європі, передаючи їм знання, практичні навички й адекватне ставлення до професійного майбутнього. Наскрізною ідеєю є також необхідність зробити школу одним із інструментів реалізації Лісабонської стратегії. Прагнення ЄК поширити Лісабонську стратегію на шкільну, і навіть дошкільну освіту, є спробою узгодити спільну європейську філософію освіти, яка базується на конкурентоспроможності європейської “економіки знання” і солідарності між її громадянами. ЄК підтримує модернізацію шкіл двома головними способами. По-перше, через програму Коменіус, яка щорічно інвестує мільйони євро для збільшення рівня мобільності учнів між школами та країнами, а також для сприяння розвитку шкіл, підвищенню кваліфікації вчителів тощо. По-друге, Комісія допомагає консультативно, оприлюднюючи зібрану інформацію та аналітику із метою поширення досвіду в сфері шкільної освіти в державах-членах ЄС.

Велике значення формуванню стратегії держави у сфері освіти приділяють і в Україні²⁶. Розвиток освіти у нашій державі не потрібно розглядати тільки з потреб сучасного трансформуючого суспільства. Реформування необхідно здійснювати у напрямі моделі нового століття, враховуючи як національні традиції культури й освіти, так і сучасні позитивні світові тенденції розвитку освіти. Пріоритетна увага держави до освіти, його повноцінна бюджетна підтримка повинна відповідати реальним потребам сучасної та майбутньої України. Саме цілеспрямована державна освітня політика може сприяти

²⁵ “Економіка знання” починається в школі: європейська шкільна реформа, 07.07.2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu-edu.org/news/info/34>

²⁶ Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти // Збірник науково-експертних матеріалів, Київ – 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/Osvita/index.htm>

зростанню добробуту кожного громадянина і конкурентоспроможності всієї країни. Державна освітня політика буде ефективною тільки в тому випадку, якщо її розроблятимуть і провадитимуть в єдності з активною інноваційною політикою країни. Вища освіта повинна брати активну участь у створенні конкурентоспроможної інфраструктури – технопарків, інноваційних центрів тощо.

Суспільству необхідно розглядати освіту як національне багатство, вводити її у перелік основних пріоритетів, об'єктів першочергової підтримки і т. ін. Для формування та реалізації державної освітньої політики необхідно також сформулювати принципи, які б мали чітко сформульовані основні положення, на яких базується державна політика в області освіти, його ідеали та цілі.

Освітні програми, що фінансують з бюджету ЄК, мають на меті надання підтримки країнам-партнерам у реформуванні системи вищої освіти відповідно до принципів Болонського процесу. Україна була і є активним учасником цих процесів. У травні 2005 р. наша держава підписала Болонську конвенцію. Україна також є активним учасником європейських освітніх програм та проектів, серед яких: Темпус, Еразмус Мундус, Вікно зовнішньої співпраці Еразмус Мундус та Програма Жана Моне²⁷.

План дій Україна-ЄС, який визначає програму політичних та економічних реформ, приділяє значну увагу співпраці у сфері вищої освіти та реформуванню цієї галузі. Одним з пріоритетів діяльності, визначених Планом дій Україна-ЄС, є “реформування та вдосконалення системи освіти і навчання та діяльність у напрямі наближення до стандартів і практики ЄС, а також розширення співробітництва у сфері освіти, стажувань та молоді”.

План дій передбачає такі кроки з боку України та Європейського Союзу²⁸:

- Залучити представників зацікавлених громадських кіл та соціальних партнерів до участі у реформі системи вищої освіти та професійної освіти;
- Використовувати існуючу програму Темпус для вивчення можливостей сприяння розвитку людських ресурсів і людського капіталу, зокрема щодо сприяння реформі та розвитку системи безперервного навчання в Україні;
- Створити кафедри європейських студій та європейського права через програму Жана Моне та підтримувати можливості навчання молодих науковців;
- Започаткувати політичний діалог між Україною та ЄС у сфері освіти та навчання;
- Збільшити можливість обміну для українців шляхом участі у програмі Еразмус Мундус.

Отже, окрім власне євроінтеграції в освітній сфері, через систему освіти активніше можна сформувати усвідомлення найширшими верствами українського громадянства необхідності якомога повнішої реалізації загалом

²⁷ Україна в Європейських освітніх програмах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu-edu.org/ua/euedu67.html>

²⁸ План дій “Україна – Європейський Союз” від 12.02.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c&find=1&org=720>

стратегічного курсу України на інтеграцію в європейські та світові структури з метою захисту власних національних інтересів та реалізації духовного й інтелектуального потенціалу українського народу на благо нинішніх і майбутніх поколінь.

Освіта і наука у глобалізованому світі стали визначальним чинником людського розвитку. Сьогодні вони є безальтернативним засобом національного самоутвердження. Стати повноцінним учасником глобальної політики, економіки і культури може лише та країна, в якій інтелектуальні професії стали масовими, а інвестиції у розвиток людського потенціалу - найвагомішими і найефективнішими. Країни, які у свій час зробили ставку на науку та освіту, тепер стали світовими лідерами. Наприклад, зростання індексу людського розвитку ООН країн Південно-Східної Азії дає їм змогу здійснити прорив у сферу високих технологій, кожен вкладений в освіту долар обернувся десятками доларів ВВП.

Процес європейської інтеграції не може обмежуватися лише політичними та економічними чинниками. Він покликаний охоплювати усі сфери суспільного життя: економічну, політичну, правову, наукову, культурну, освітню. Окрім того, саме гуманітарний розвиток суспільства є головною передумовою і запорукою успішного просування у цьому напрямі. Серед інших чинників інтеграція в освітній сфері слугує одним з найважливіших – довгостроковим чинником усього процесу. Адже саме освіта значною мірою закладає погляди, цінності, способи сприйняття й інтерпретації світу тощо. Отож близькість чи принаймні співмірність освіти має стати ефективним стимулятором процесу європейської інтеграції на тривалу перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. “Економіка знання” починається в школі: європейська шкільна реформа, 07.07.2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu-edu.org/news/info/34>
2. *Волес В.* Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес, Г. Волес ; пер. з англ. Р. Ткачук. – К. : Основи, 2004. – 871 с.
3. Європейський Союз: політика, економіка, право: навч. посібник / [за ред. Н. В. Антонюк, М. М. Микієвича]. – Львів, 2005. – 532 с.
4. *Іванюк І.* Освітня політика: навч. пос. / І. Іванюк – К. : 2006. – 226 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.taxon.kiev.ua/cgi-bin/p.cgi?a=tvr&t=130&s=&g=50&lng=ua>
5. *Мовчан Ю.* Лісабонський договір — новий етап європейського конституціоналізму / Ю. Мовчан // Журнал Верховної Ради України “Віче”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1259/>
6. *Мусис Н.* Усе про спільні політики Європейського Союзу / Н. Мусис ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2005. – 466 с.

7. На шляху до Європейського простору вищої освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tempus.org.ua/uk/vyshha-osvita-ta-bolonskyj-proces/informacijno-analitychni-materialy.html>

8. Освітні програми Європейської Комісії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu-edu.org/ua/euedu1.html>

9. План дій “Україна – Європейський Союз” від 12.02.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c&find=1&org=720>

10. Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти // Збірник науково-експертних матеріалів, Київ – 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/book/Osvita/index.htm>

11. Україна в Європейських освітніх програмах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eu-edu.org/ua/euedu67.html>

12. About EACEA. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eacea.ec.europa.eu/about/about_eacea_en.php

13. Activities of the European Union – Education, Training, Youth. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/pol/educ/index_en.htm

14. Treaty establishing the European Community (Articles 149 to 150). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties>

15. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, 13 December 2007, *Official Journal C 306 of 17 December 2007*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm>

Стаття надійшла до редколегії 05.04.2011

Прийнята до друку 05.09.2011

EDUCATIONAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION: FORMATION AND MECHANISMS OF REALISATION

Oksana Krayevska

*Ivan Franko National University of Lviv
Sichovyh Strilciv str., 19, Lviv, 79000, Ukraine, tel. (032) 239-46-56,
e-mail: okraj@ukr.net*

The conceptual and legal frameworks of development and implementation of the educational policy of the European Union are described in the article. The concept and nature of educational policy in the EU in the context of peculiarities of common EU policies are highlighted. The institutional and legal mechanisms of the EU educational policy are investigated. The political and legal aspects of cooperation between Ukraine

and the EU in the sphere of education and involvement of our country to the formation of the European Higher Education Area are researched.

Key words: European Union (EU), the educational policy of the EU, the European educational area, Ukraine.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПОЛИТИКА ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА: СТАНОВЛЕНИЕ И МЕХАНИЗМЫ РЕАЛИЗАЦИИ

Оксана Краевская

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Сечевых Стрельцов, 19, г. Львов, 79000, Украина, тел. (032) 239-46-56, e-
e-mail: okraj@ukr.net*

Рассмотрены концептуально-правовые основы формирования и реализации образовательной политики Европейского Союза. Освещены понятие и сущность образовательной политики ЕС в контексте особенностей формирования общих политик ЕС. Исследованы институционально-правовые механизмы функционирования образовательной политики ЕС. Выявлены политико-правовые аспекты сотрудничества между Украиной и ЕС в образовательной сфере и привлечения нашего государства к развитию Европейского образовательного пространства.

Ключевые слова: Европейский Союз (ЕС), образовательная политика ЕС, Европейское образовательное пространство, Украина.